

Ko par Latvijas medību saimniecības stāvokli varam spriest pēc medību trofeju izstādes "Jaunmokas 2015"?

Teksts: **JĀNIS BAUMANIS**, LVMI "Silava" pētnieks

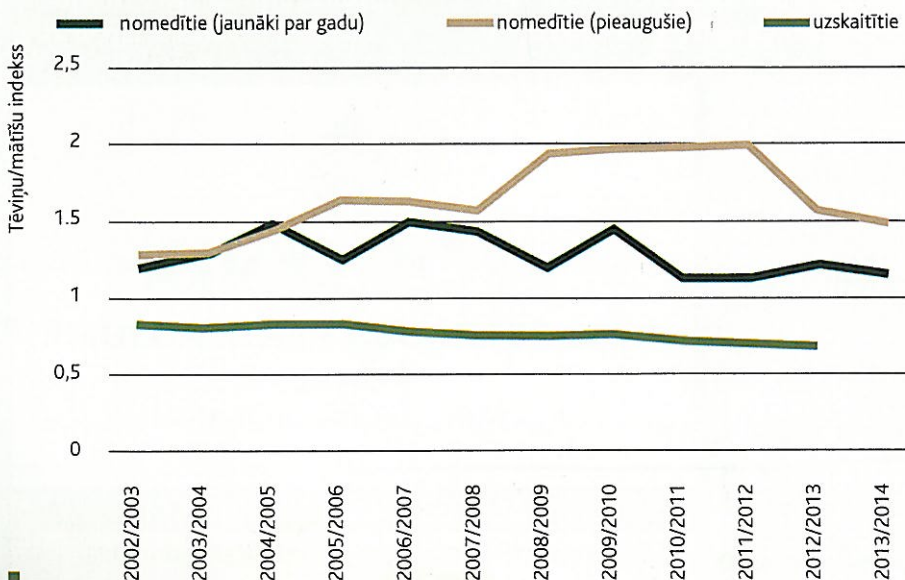
Rakstā izmantoti materiāli no Lienes Pušpuras maģistra darba "Briežu dzimtas (*Cervidae*) dzīvnieku dzimuma un vecuma struktūras ietekme uz medību saimniecību Latvijā"

Foto: **DIDZIS PAKALNS**

Šajā Latvijas medību trofeju izstādei "Jaunmokas 2015" veļtītā apskata daļā galvenā uzmanība tiks pievērsta dažādu likumsakarību meklēšanai un skaidrošanai – tiem secinājumiem, kas rodas, analizējot datus par izstādes "Jaunmokas 2015" ietvaros novērtētajām trofejām.

1. diagramma. Latvijā uzskaitīto un nomedīto aļņu tēviņu/mātīšu indeksa izmaiņas.

Alnis. Skaitļi

Acīmredzami – šī ir suga, kurai mēs ar nepareizu medīšanu esam visvairāk nodarījuši pāri.

"Jaunmokas 2015" izstādīto aļņu trofeju skaits – 37, no tām 13 – bez medaļas, turklāt sešas no izstādītajām (5 no medaļotajām – red.) trofejām gūtas pirms 2010. gada. Tātad pēdējo piecu gadu laikā – tikai 19 medaļotas aļņu trofejas!

Šie skaitļi runā paši par sevi, it īpaši, ja ņemam vērā apstākli, ka Latvijā gadā tiek nomedīti 3500–4000 aļņi.

Arī pirms pieciem gadiem Jaunmoku izstādē aina bija līdzīga.

Tas nozīmē, ka pēdējo 10 gadu laikā visā Latvijā nomedīto medaļas vērtu aļņu skaits ir niecīgs. Nav arī liela pamata priecāties par šajā izstādē redzamajiem Pētera Belinska iegūtajiem 332,4 CIC punktu vērtajiem aļņu ragiem, jo trofeja iegūta pavisam netālu no Krievijas robežas. Līdz ar to mūsu nopelni tās izaudzēšanā varētu būt pavisam niecīgi. Manuprāt, iemesls tik niecīgam aļņu trofeju skaitam ir viens un nepārprotams – tā ir pārāk intensīva aļņu bulļu medīšana visā Latvijā nu jau vairāk nekā 15 gadu garumā. To viennozīmīgi apstiprina dati par nomedīto aļņu dzimuma un vecuma struktūru (1. diagramma).

Alnis. Attiecība

Kaut arī uzskaites dati rāda, ka dabā aļņu bulļu ir mazāk nekā govju (aptuvena attiecība – 1:1,5), pēdējo 15 gadu laikā katru gadu nomedīts ievērojami vairāk pieaugušo aļņu bulļu nekā govju. Pēdējos pāris gados šai ziņā novērojams neliels uzlabojums, tomēr joprojām statistiski būtiski vairāk par govīm tiek medīti bulļi. Laikposmā no 2008. līdz 2011. gadam (jeb četras sezonas) mēs esam pamanījušies uz katru pieaugušo aļņu govī nomedīt divus aļņu bulļus. Atļaušos būt skarbs, bet citādi kā par genocīdu pret aļņu bulļiem to nevar nosaukt! Tik mērķtiecīga viena dzimuma medīšana draud ar pilnīgu populācijas struktūras sagrau-

šanu! Šāda prakse pieļaujama vienīgi īslaicīgi, lai palielinātu dzīvnieku skaitu, bet nevis 15 gadu garumā!

Šobrīd aļņu skaits daudzviet Latvijā jau sasniedz to robežu, kad parādās būtiski postījumi mežaudzēm. Tādēļ der atcerēties, ka galvenie jaunaudzju postītāji ir tieši govīs ar teļiem. Lai samazinātu postījumus mežsaimniecībai un nākotnē varētu cerēt arī uz vērtīgām trofejām, turpmākajos gados būtu ievērojami jāsamazina aļņu buļļu medību intensitāte, bet vairāk jāmedī teļi, kā arī jaunās un vecās aļņu govīs.

Alnis. Kur kā?

Tas, kā pieaugušo nomedīto aļņu dzimuma struktūra mainījies gadu gaitā un kā tas noticis konkrētu virsmežniecību teritorijās, attēlots 2. diagrammā. No tajā redzamajiem datiem varam secināt, ka visnepareizāk aļņus medī Dienvidlatgales un Austrumlatgales virsmežniecības (nomedīto tēviņu un mātišu attiecība – aptuveni 2:1). Tālāk seko Ziemeļkurzeme un Centrālvidzeme (1,5:1). Interesanti, ka tieši abas Latgales virsmežniecības un Centrālvidzeme ir tās, kur pēdējo gadu laikā ir visvairāk sūdzību par aļņu veiktajiem postījumiem mežsaimniecībai. Tomēr, neskatoties ne uz ko, tur joprojām tiek mērķtiecīgi izšauti tieši aļņu buļļi.

Tikai vienā virsmežniecībā no desmit pēdējo vairāk nekā 10 gadu laikā nomedīto pieaugušo aļņu tēviņu skaits ir mazāks par nomedīto mātišu skaitu. Tā ir Dienvidkurzemes virsmežniecība. Tieši šī virsmežniecība bija tā, kura gandrīz pirms 10 gadiem sāka piekopt pareizu staltbriežu medīšanas praksi, un tagad tieši turienieši ir arī tie, kas pirmie ir ņēmuši vērā ieteikumus pareizai aļņu populācijas apsaimniekošanai. Es nebrīnīšos, ja pēc gadiem 5–10 mēs trofeju izstādēs ieraudzīsim labas aļņu trofejas no Dienvidkurzemes. Turpretī vienīgais, ko dzirdēsim par Latgali, būs ziņas par ievērojamiem aļņu nodarītajiem postījumiem mežsaimniecībai...

Alnis. Attieksme

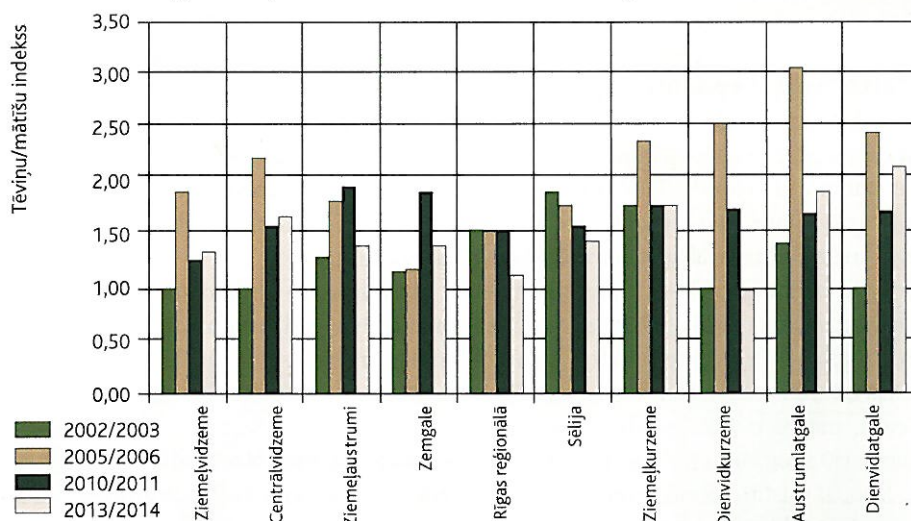
Pieļauju, ka daļai mednieku jautājums par aļņu trofejām nešķiet aktuāls. Lai tā būtu. Tomēr no aļņu nodarītajiem postījumiem mežsaimniecībai mēs nevaram un nedrīkstam norobežoties!

Vēl viens papildu arguments, lai kādu laiku pasaudzētu aļņu buļļus, ir iegūtās

medību produkcijas jeb gaļas apjoms. Situācijā, kad populācijā trūkst tēviņu, daļa no govīm tiek apaugļotas rieta perioda beigās (oktobra vidū). Šādā gadījumā teļi dzimst aptuveni jūlija vidū. Aļņu teļš no dzimšanas līdz oktobra beigām pieņemas svarā par aptuveni 1 kg dienā. Tātad teļš, kurš ir dzimis "normāli" (maiņa vidū), novembrī svērs aptuveni 120–130 kg, savukārt teļš, kurš piedzimis jūlija vidū, – tikai aptuveni 70 kg. Tas nozīmē, ka šajā situācijā arī mednieku iegūtais gaļas apjoms būs ievērojami mazāks. Šādi – vēl dzimuši – teļi būs arī tie, kas visintensīvāk postīs jaunaudzies mežā. Ziemas periodā teļš nevis pieņemas svarā, bet to zaudē, un šādam vēl dzimušam teļam ko zaudēt nav – viņam ir maksimāli intensīvi jābarojas, lai spētu pārlaist ziemu, un tas savukārt nozīmē būtiskus postījumus mežaudzēm.

Pagājušajā gadā starp medniekus pārstāvošajām organizācijām un VMD notika diskusija par to, vai arī aļņiem, līdzīgi kā staltbriežiem, pieaugušajiem dzīvniekiem nevajadzētu ieviest atsevišķas nomedīšanas atļaujas – buļļiem un govīm. Tomēr, ņemot vērā pagarināto medīšanas termiņu, un lai nepieļautu, ka mednieks, kuram ir aļņu govīs atļauja, nomedījot bulli ar nomestiem ragiem, tiek sodīts par nelikumīgām medībām, aļņu nomedīšanas atļauju sistēma palika nemainīta. Tomēr es aicinu visus saprātīgos medniekus apzināties situācijas nopietnību un turpmākajos gados neaizrauties ar aļņu buļļu šaušanu! Daudz labāk būs, ja intensīvāk medīsiet teļus, kā arī 1,5 gadus vecās govīs, kurām vēl nav teļu, un vecās aļņu govīs, kurām vairs nav teļu. Tas ir vienīgais veids, kā pilnībā nesagraut aļņu populāciju Latvijā.

2. diagramma. Nomedīto pieaugušo aļņu tēviņu/mātišu indeksa salīdzinājums. Virsmežniecības.

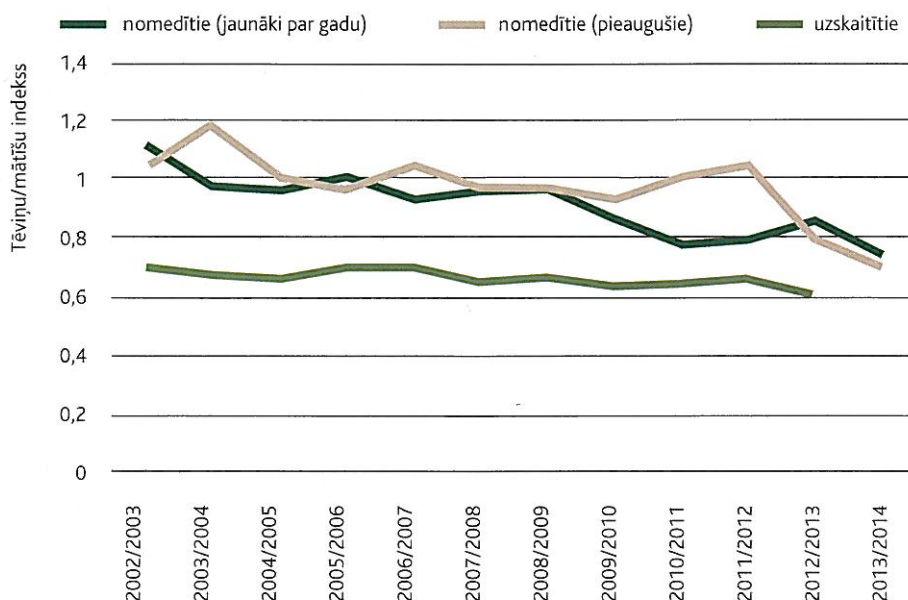
Staltbriedis. Lepnums un skaitļi

Ar lepnumu un gandarījumu varu teikt, ka Latvija pēdējos gados ir kļuvusi par Eiropas staltbriežu lielvalsti. Tāds skaits un tik augstas kvalitātes trofeju pēdējos gados nav iegūts nekur citur tuvākajā apkārtnē! Šā gada Lietuvas un Igaunijas nacionālajās medību trofeju izstādēs tika izstādītas attiecīgi 150 un aptuveni 100 staltbriežu trofejas. Arī lielajā Eiropas izstādē, kas tikko norisinājās Čehijā, mājiniķi bija izstādījuši vien aptuveni 150 staltbriežu trofejas. Domāju, ka no Eiropas valstīm šobrīd ar mums savvaļā nomedīto staltbriežu ziņā var mēroties vienīgi Ungārijā. Bet, ja ņemam vērā teritorijas lielumu, tad, manuprāt, esam Eiropā labākie!

Lielā mērā par to ir jāpateicas Zvārdes medniekiem ar Māri Bērziņu priekšgalā un tiem daudzajiem Dienvidkurzemes mednieku klubiem, kuri ir pievienojušies Zvārdes mednieku apvienības piemēram un sākuši nevis vienkārši, kā nu pagadās, medīt staltbriežus, bet mērķtiecīgi apsaimniekot populāciju.

Kā viņiem un mums visiem kopā ir veicies, uzskatāmi parāda izstādes "Jaunmoka 2015" rezultāti. Kopumā izstādīta 431 staltbrieža trofeja. No tām zelta medaļai atbilst 39, sudraba medaļai – 189, bet bronzas medaļai – 181 trofeja.

3. diagramma. Latvijā uzskaitīto un nomedīto staltbriežu tēviņu/mātīšu indeksa izmaiņas.

Staltbriedis. Attiecība

Var rasties jautājums, kādēļ tāda atšķirība starp staltbriežiem un aļņiem? Galu galā mēs nomedijam tikai aptuveni divas reizes vairāk staltbriežu nekā aļņu...

Domāju, ka atbilde slēpjas tieši populācijas un nomedīto dzīvnieku dzimuma un vecuma struktūrā (skat. 3. diagrammu).

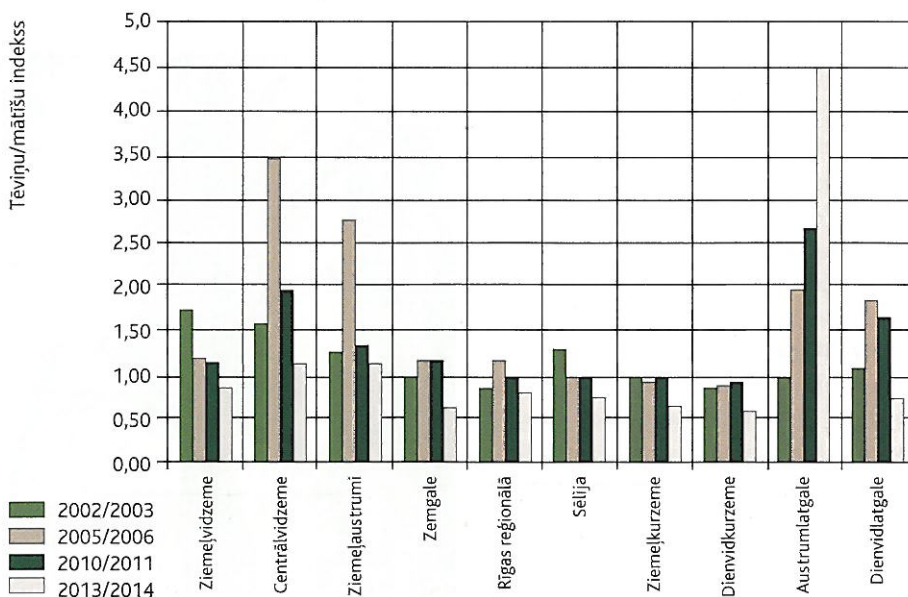
Atšķirībā no aļņiem staltbriežu buļļus pēdējos gados nomedī mazāk nekā govīs. Arī bara struktūra un rieta norise staltbriežiem ir atšķirīga. Viens pie-

audzis tēviņš rīstā var apaugļot pat 10 un vairāk mātītes, tādēļ pieaugušo buļļu trūkums staltbriežu populācijas kvalitāti ietekmē mazāk. Iespējas tikt pie vērtīgas trofejas gan ir tieši atkarīgas no tā, cik populācijā ir pieaugušo tēviņu.

Staltbriedis. Kur kā?

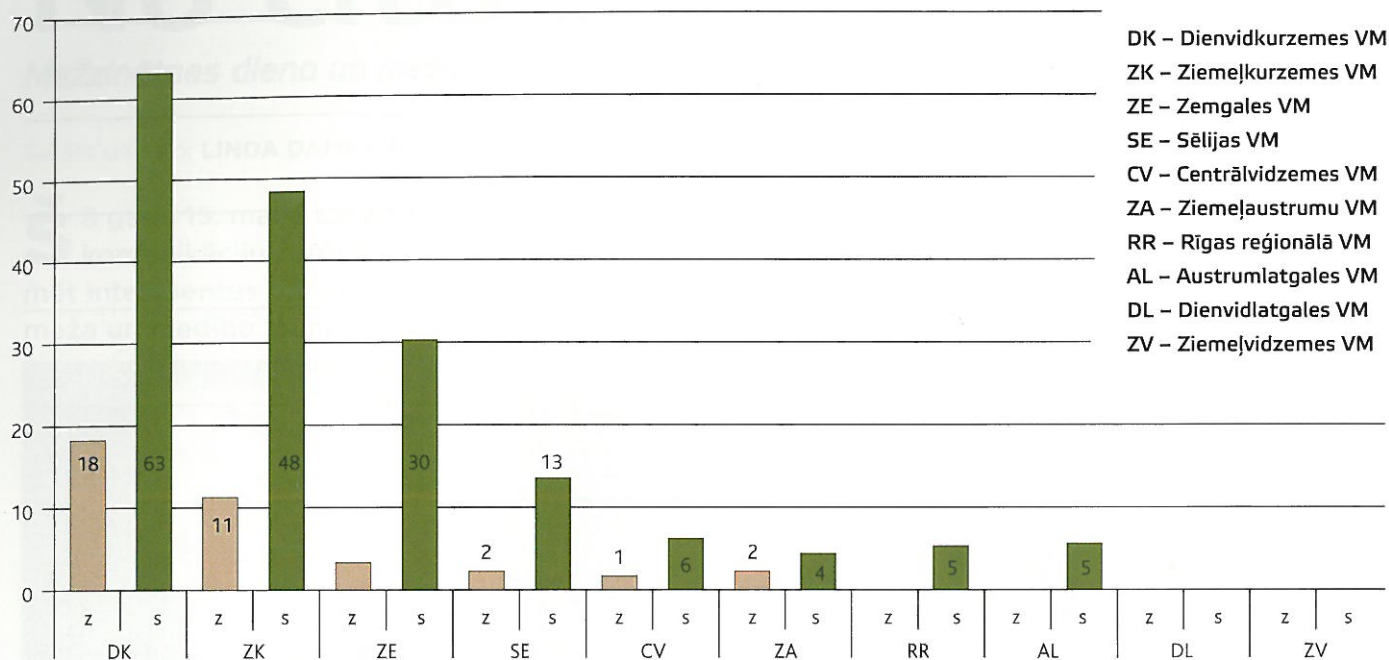
To, kā pieaugušo nomedīto staltbriežu dzimuma struktūra mainījies gadu gaitā un kā tas noticis konkrētu virsmežniecību teritorijās, parāda 4. diagramma.

4. diagramma. Nomedīto pieaugušo staltbriežu tēviņu/mātīšu indeksa salīdzinājums. Virsmežniecības.

5. diagramma.

Staltbriedis. Zelta un sudraba medaļai atbilstošo trofeju sadalījums pa virsmežniecībām.

Tajā redzams, ka visdramatiskākā situācija staltbriežu ziņā ir Austrumlatgales virsmežniecībā, kur uz vienu staltbriežu govī tiek nomedīti pat 4,5 bulļi. Tātad šajā virsmežniecībā ne tikai aļņu, bet arī staltbriežu bulļiem nav tikpat kā nekādu cerību izdzīvot līdz trofejas vecumam!

Austrumlatgales virsmežniecības teritorijā atrodas Mērdzene – viena no pēdējām vietām, kur padomju gados tika ievesti un savvaļā izlaisti staltbrieži. Šobrīd situācija tur ir tāda, ka sākotnējā briežudārza apkārtnē briežu blīvums ir samērā augsts un tiek pat novēroti postījumi mežsaimniecībai. Tomēr staltbriežu medību atļaujas tiek izsniegtas maz. Arguments – tas palīdzēsot paplašināt staltbriežu izplatības areālu un arī kaimiņi tikšot pie medīšanas. Tai pašā laikā kaimiņos, kur tikko sāk parādīties pa kādam briedim, katram klubam jau ir pa pāris sataltbriežu bulļu atļaujām, kuras nekavējoties – jau parādotes pirmajam bullim! – arī tiek izmantotas! Absurds! Un vissliktākais, ka tas notiek ar tiešu virsmežniecības vadības svētību. Man ir grūti saprast, kā vienas valsts iestādes ietvaros var būt tik atšķirīga pieeja vieniem un tiem pašiem jautājumiem un kādēļ VMD vadība šādu situāciju pieļauj!

Arī Ziemeļaustrumu un Centrālvidzemes virsmežniecībās briežu bulļi

joprojām tiek nomedīti vairāk nekā govīs, tomēr tur šī attiecība ir ievērojami labāka (aptuveni 1,1–1,2:1). Pārējās virsmežniecības ir sapratušas, ka, lai samazinātu postījumus lauksaimniecībai un mežsaimniecībai, kā arī varētu cerēt uz

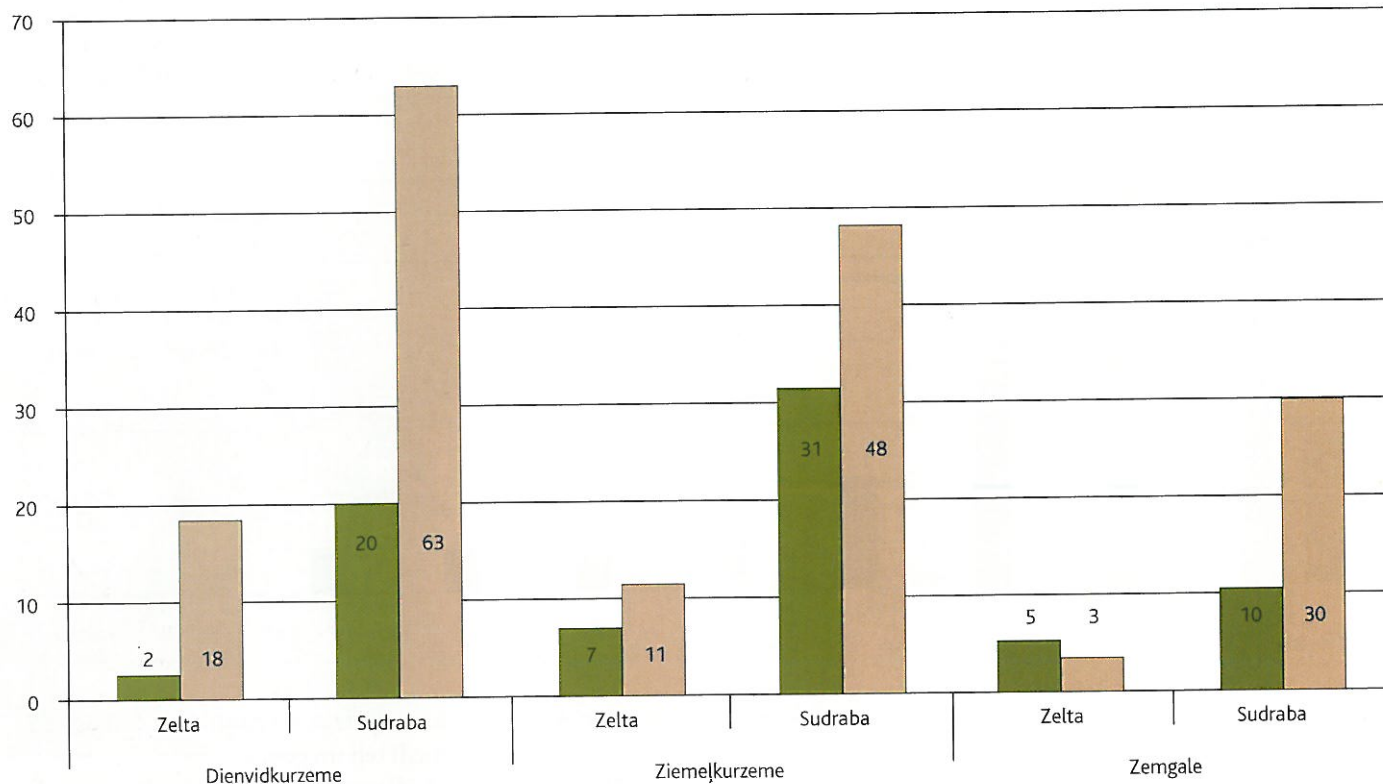
labām trofejām nākotnē, ir intensīvāk jāmedī teļi un govīs.

5. diagrammā parādīts zelta un sudraba medaļai atbilstošo staltbrieža trofeju sadalījums pa virsmežniecībām. Analīzē apzināti nav iekļautas bronzas

6. diagramma.

Staltbriedis. Zelta un sudraba medaļai atbilstošo trofeju skaita izmaiņas.

medaļai atbilstošās trofejas, jo, ņemot vērā lielo staltbriežu trofeju skaitu, ir zināms, ka daudzi mednieki bronzas medaļai atbilstošas trofejas uz izstādi nemaz neveda. Grafikā iekļautas tikai no 2010. līdz 2015. gadam iegūtās trofejas.

Staltbriedis. Attieksme

Izstādes laikā dzirdēju kāda Kurzemes mednieka viedokli, ka arī sudraba medaļa nav nekāds rādītājs, jo pie šāda nometišanas apjoma, "sudrabs" esot gluži normāla parādība. Īsti negribētu piekrist. Bronzas medaļas vērtību staltbriežu bulļa rāgi reizēm var sasniegt jau 4–5 gadu vecumā, bet līdz „sudrabam”, nemaz nerunājot par zeltu, tomēr ir jāļauj izaugt. Un šī „ļaušana izaugt” aizvien biežāk jau ir apzināta rīcība, nevis vienkārši gadījums. To, manuprāt, ļoti uzskatāmi parāda 6. diagramma.

Līdz salīdzinoši nesenam laikam Dienvidkurzemes un Ziemeļkurzemes virsmežniecības staltbriežu populācijas blīvuma un kvalitātes ziņā bija samērā līdzīgas. Arī Zemgale nebija pārāk atšķirīga. Tomēr tieši pēdējo piecu gadu laikā iegūto medaļoto trofeju ziņā Dienvidkurzeme jau diezgan ievērojami

apsteidz savus kaimiņus. Esmu pilnīgi pārliecināts, ka tas ir rezultāts tam darbam, ko šai apskatā jau pieminētais Māris Bērziņš ar domubiedriem veicis pēdējo 10 gadu laikā. Tādēļ te gribu vēlreiz atgriezties pie tā, ko rakstīju medību trofeju izstādes „Jaunmokas 2015” katalogā:

“Vērtējot atskaites periodu kopš pagājušās izstādes 2010. gadā, varam pārliecināties, ka aizvien vairāk mednieku Latvijā ir iemācījušies pareizi apsaimniekot staltbriežu populāciju un noticejuši, ka tas ir reāli izdarāms. Rezultāti ir skaidri redzami. Vairāk nekā divas reizes pieaudzis zelta un sudraba medaļai atbilstošo staltbriežu trofeju skaits. Diemžēl to pašu nevaram teikt par alņiem. Nu jau gandrīz 15 gadus ilgusi pārāk intensīvā alņu bulļu medīšana ir novedusi pie tā, ka pēdējos gados ievērojami pieaug postījumu apjoms mežsaimniecībai, bet medaļai atbilstošu alņu trofeju skaits ir niecīgs. Ļoti gribu cerēt, ka nākamajā izstādē mēs arī alņu trofejām varēsim vērot līdzīgu progresu, kā tas šajā izstādē redzams staltbriežiem.”

Par pārējiem trofeju veidiem un medijamajiem dzīvniekiem – nākamajā MMD numurā.